

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strateška avtonomija ter prehranska varnost in trajnostnost**(mnenje na lastno pobudo)**

(2022/C 105/09)

Poročevalec: **Klaas Johan OSINGA**

Sklep plenarne skupščine	25. 3. 2021
Pravna podlaga	člen 32(2) poslovnika (mnenje na lastno pobudo)
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	4. 10. 2021
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	20. 10. 2021
Št. plenarnega zasedanja	564
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	128/0/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 EESO predlaga opredelitev odprte strateške avtonomije za prehranske sisteme, ki bo temeljila na proizvodnji hrane, delovni sili in pošteni trgovini. Poglavitni cilj je zagotoviti prehransko varnost in trajnostnost za vse državljane EU s pomočjo pravične, zdrave, trajnostne in odporne preskrbe s hrano.

1.2 Prehranski sistemi EU bi morali biti bolj raznoliki, kmetijsko delovno silo bi bilo treba okrepiti zlasti s pritegnitvijo mladih in zagotavljanjem dostojnih delovnih pogojev in plačila, trgovinske politike pa bi bilo treba uskladiti s standardi EU za prehransko trajnostnost in jih narediti konkurenčne⁽¹⁾.

1.3 Odprto strateško avtonomijo in trajnostnost prehranskih sistemov je najbolje zagotoviti z razvojem zbirke orodij, ki bo obsegala ukrepe za obvladovanje tveganj, s katerimi bi verigam preskrbe s hrano pomagali pri soočanju s skrajnimi razmerami, nacionalnim oblastem in oblastem EU pa pri sprejemanju hitrih ukrepov.

1.4 Nedavni dogodki, ki jih je povzročil COVID-19, ekstremni vremenski dogodki, ki so posledica podnebnih sprememb, in kibernetki napadi kažejo, da je treba izboljšati odpornost in trajnostnost prehranskih sistemov. Evropska komisija v okviru strategije „od vil do vilic“ razvija krizni načrt EU za preskrbo s hrano in prehransko varnost ter z njim povezan mehanizem EU za odzivanje na prehranske krize⁽²⁾. Načrt bi moral prispevati k ozaveščanju o tveganjih ter obsegati prepoznavanje, ocenjevanje, opredelitev in spremljanje glavnih tveganj s pomočjo stresnih testov ključnih sistemov na ravni EU in držav članic. Prav tako bi moral prispevati k izvajanju ukrepov, ki bi reševali probleme, s katerimi se soočamo.

1.5 EU potrebuje sistem, s katerim bo preprečila, da bi zaradi odvisnosti ušli iz nadzora dogodki, kot so izpadi energije in napake v omrežju ali kibernetki napadi. Kot primere lahko navedemo mesto, ki mora za več tednov uvesti ukrep zapore, izpad energije, ki traja več dni, ali živilsko podjetje ali trgovec z živili na drobno, ki postane tarča kibernetkega napada.

(1) „[Da] bi bila celostna evropska prehranska politika dejansko relevantna za evropske potrošnike, morajo biti živila, trajnostno proizvedena v EU, konkurenčna. To pomeni, da mora biti evropski agroživilski sektor zmožen potrošnikom ponuditi živila po cenah, ki že vključujejo dodatne stroške, povezane z merili, kot so trajnost, dobrobit živali, varnost hrane in prehrana, in ki hkrati zagotavljajo pošteno plačilo kmetom, pri vsem tem pa ostati prva izbira za veliko večino potrošnikov.“ (UL C 129, 11.4.2018, str. 18; UL C 429, 11.12.2020, str. 268).

(2) Načrt izrednih ukrepov, Evropska komisija.

1.6 Za izboljšanje mehanizmov obvladovanja je treba razviti obstoječe prehranske sisteme in obenem diverzificirati prehranske sisteme, med drugim poslovne modele za trgovino na kmetijah, mestno kmetovanje, vertikalno kmetovanje in splošni pristop „lokalno za lokalno“. To od kmetov in pridelovalcev zahteva širšo uporabo rezultatov raziskav in inovacij ter bi pripomoglo k zmanjšanju tveganj za pojav točk brez preskrbe s svežo hrano (t. i. prehranske puščave ali angleško *food deserts*) in proizvodne specializacije⁽³⁾. Hkrati je treba okrepiti prednosti učinkovitega distribucijskega sistema od kmetij do predelave in trgovin.

1.7 Za dolgoročno zagotovitev proizvodnje zadostne in zdrave hrane ter varnega preživljanja je treba naravne vire uporabljati na trajnosten način, da ohranimo tla in vodne vire, se borimo proti podnebnim spremembam in izgubi biotske raznovrstnosti ter zaščitimo dobrobit živali. Hkrati mora EU okrepiti lokalno in regionalno proizvodnjo, da bi dobro uravnoteženo proizvodnjo in predelavo hrane združili s potrebo po nizkoogljičnem odtisu hrane.

1.8 Skupna kmetijska politika (SKP) ima ključno vlogo v gospodarstvu, družbi in na okoljskem področju. V krizah bi morala stabilizirati trge, služiti kot varnostna mreža za kmete in pridelovalce, ščititi okolje, podnebje, delovno silo in dobrobit živali ter pomagati pri ohranjanju strateških proizvodnih zmogljivosti, varnosti hrane in prehranske varnosti.

1.9 Kmetije, rodovitna kmetijska zemljišča in voda so strateška sredstva in jih je treba v vsej EU do neke ravni zaščititi, saj so osnova naše odprte strateške prehranske avtonomije.

1.10 EESO ponovno priporoča razmislek o ustanovitvi evropskega sveta za politiko na področju hrane, ki bi zajemal več deležnikov in več ravni⁽⁴⁾. V okviru odprte strateške avtonomije bi lahko tak svet med drugim imel vlogo spremljanja ter pomagal oceniti in predvideti tveganja v verigi preskrbe s hrano.

1.11 EU mora zagotoviti, da ostanejo meje varno odprte in da delo zaposlenih in logistična dejavnost v proizvodnji in distribuciji hrane še naprej nemoteno potekata (t. i. zeleni vozni pasi) tako znotraj EU kot v trgovini s tretjimi državami. Za to je potreben močan mehanizem usklajevanja med državami članicami, Evropsko komisijo in tretjimi državami.

2. Uvod

2.1 Namen tega mnenja na lastno pobudo je preučiti koncept odprte strateške avtonomije za Evropo v zvezi s prihodnjo prehransko varnostjo in trajnostnostjo ter zagotoviti v prihodnost usmerjena stališča in politična priporočila civilne družbe. Mnenje zlasti daje iztočnice za razmislek o vprašanih, ki se porajajo ob nedavnih dogodkih, kot so COVID-19, ekstremni vremenski dogodki, kibernetni napadi in politična/družbena trenja.

2.2 Odprto strateško avtonomijo je treba razumeti kot priložnost za EU, da si zagotovi zanesljivo preskrbo s hrano in postavi visoke standarde za trajnostnost, zlasti v okviru evropskega zelenega dogovora in ciljev trajnostnega razvoja OZN. Evropski izziv prehranske trajnostnosti je treba obravnavati tako od znotraj kot od zunaj, v mnenju pa bodo raziskani tudi možni načini za zaščito in izboljšanje razpoložljivosti trajnostne hrane za vse državljane EU, še posebej v kriznih časih.

2.3 Mnenje temelji na vrsti predlogov in konkretnih idej, ki jih je EESO podal že v okviru svojega preteklega dela⁽⁵⁾. Te predloge je mogoče povzeti v naslednjih točkah:

— spodbujanje celovite prehranske politike v EU, katere cilj je ohranjanje zdrave prehrane na podlagi trajnostnih prehranskih sistemov, ki kmetijstvo povezujejo s prehrano in ekosistemskimi storitvami, ter zagotavljanje verig preskrbe, ki varujejo javno zdravje vseh segmentov evropske družbe. Takšna politika, ki se zdaj odraža v strategiji Komisije „od vil do vilic“, naj bi izboljšala skladnost na različnih političnih področjih, povezanih s hrano, obnovila pomen hrane in spodbudila dolgoročni prehod z živilskega produktivizma in potrošništva na prehransko državljanstvo,

⁽³⁾ COVID-19 and the food phenomena (COVID-19 in prehranski pojavi), FAO.

⁽⁴⁾ UL C 129, 11.4.2018, str. 18, in UL C 429, 11.12.2020, str. 268.

⁽⁵⁾ Med drugimi: UL C 129, 11.4.2018, str. 18, UL C 190, 5.6.2019, str. 9, UL C 429, 11.12.2020, str. 268, UL C 429, 11.12.2020, str. 66, UL C 440, 6.12.2018, str. 165, mnenje EESO *Na poti k pravični verigi preskrbe s hrano*, NAT/823 (UL C 517, 22.12.2021, str. 38).

- okrepitev potenciala kratkih verig preskrbe s hrano, agroekologije in shem kakovosti za proizvode,
- zagotavljanje poštenih cen in prepoved nepoštenih trgovinskih praks,
- vključitev strategije „od vil do vilic“ v okviru zelenega dogovora in strategije za biotsko raznovrstnost kot globalnih standardov trajnosti v vse prihodnje trgovinske sporazume EU,
- zagotovitev strukturirane vključenosti in udeležbe civilne družbe in vseh deležnikov v celotni verigi preskrbe s hrano, tudi prek evropskega sveta za politiko na področju hrane.

2.4 Namen mnenja na lastno pobudo pa je tudi zagotoviti dragocena dognanja za tekoče delo v zvezi s strategijo „od vil do vilic“ v okviru zelenega dogovora, SKP, pregledom trgovinske politike in agendo za strateško predvidevanje, kar umešča prehransko varnost in trajnostnost EU v osrčje analize.

2.5 OZN je septembra 2021 organizirala vrh o prehranskih sistemih, katerega cilj je bil pomagati državam pri doseganju 17 ciljev trajnostnega razvoja, zlasti cilja št. 2 – odprava lakote. EESO je prispeval k tej razpravi ⁽⁶⁾.

3. Odprta strateška avtonomija, ključni elementi za prehranski sistem

3.1 Evropska komisija odprto strateško avtonomijo opredeljuje kot zmožnost EU, da se odloča po lastni volji in oblikuje svet s pomočjo vodstva in angažmaja, ki odražata njene interese in vrednote. Tako je EU lahko gospodarsko in geopolitično močnejša, saj je ⁽⁷⁾:

- odprta za trgovino in naložbe, kar njenemu gospodarstvu pomaga okrevati po krizah in ohranjati konkurenčnost in povezanost s svetom,
- trajnostna in odgovorna ter prevzema mednarodno vodstvo pri oblikovanju bolj zelenega in pravičnejšega sveta, pri čemer krepi obstoječa zaveznitva in sodeluje s številnimi partnerji,
- odločno nasprotuje nepoštenim in prisilnim praksam ter je pripravljena uveljavljati svoje pravice, hkrati pa pri reševanju globalnih problemov vedno daje prednost mednarodnemu sodelovanju.

3.2 Potrebna je boljša opredelitev odprte strateške avtonomije v povezavi s prehranskimi sistemi. EESO bi rad prispeval k razmisleku o tem, kako je lahko EU bolj pripravljena na prihodnje krize. To bi moral biti del načrta EU za okrevanje, na primer z uporabo sredstev Next Generation EU.

3.3 EESO predlaga opredelitev odprte strateške avtonomije za prehranske sisteme, ki bo temeljila na proizvodnji hrane, delovni sili in pošteni trgovini. Poglavitni cilj je zagotoviti prehransko varnost in trajnostnost za vse državljane EU s pomočjo pravične, trajnostne in odporne preskrbe s hrano.

3.4 Proizvodnja hrane

3.4.1 Prehransko varnost je treba obravnavati z mednarodnega, nacionalnega in lokalnega vidika. 55 % svetovnega prebivalstva živi v mestih, kjer se proizvede malo sveže hrane; to so t. i. prehranske puščave. OZN pričakuje, da bo delež mestnega prebivalstva do leta 2050 narasel na 68 %. Napovedi kažejo, da bi se lahko prebivalstvo mestnih območij zaradi urbanizacije in splošne rasti svetovnega prebivalstva do leta 2050 povečalo za 2,5 milijarde ljudi ⁽⁸⁾. Stopnja urbanizacije v Evropi naj bi se do leta 2050 povečala na približno 83,7 % ⁽⁹⁾.

3.4.2 Na notranjem trgu Evropske unije se hrana dnevno prevaža predvsem s podeželskih območij in iz predelovalnih obratov v supermarkete na mestnih območjih. A med ukrepi zapore v obdobju 2020/2021 se je med potrošniki povečala priljubljenost lokalnih trgovin, trgovin na kmetijah in spletnih trgovin.

⁽⁶⁾ Prispevek k vrhu OZN o prehranskih sistemih leta 2021, EESO.

⁽⁷⁾ Pregled trgovinske politike, Evropska komisija.

⁽⁸⁾ 68% of the world population projected to live in urban areas by 2050 (Po napovedih naj bi do leta 2050 68 % svetovnega prebivalstva živel na urbanih območjih), OZN.

⁽⁹⁾ Urbanisation in Europe (Urbanizacija v Evropi), Evropska komisija. UN World urbanisation Prospects 2018 (Obeti ZN za svetovno urbanizacijo za leto 2018).

3.4.3 Razvoj kratkih dobavnih verig pripomore k odpornosti Evrope. Lokalni distribucijski kanali bi morali biti usklajeni s potrebami prebivalstva in posebnostmi območij in podnebja. Na lokalni ravni bi morale biti bolj razvite predelovalne zmogljivosti.

3.4.4 K odpornosti EU bo pripomogla tudi diverzifikacija proizvodnje. V strategiji „od vil do vilic“ je predvideno povečanje obsega kmetijskih površin, namenjenih ekološkemu kmetovanju, poleg tega pa so vse bolj priljubljeni vrtičkarstvo ter mestno in vertikalno kmetovanje⁽¹⁰⁾, ki so smiselne možnosti za zmanjšanje razdalj v živilski verigi. Te pobude bi morale biti povezane z drugo lokalno in regionalno proizvodnjo in predelavo hrane, da se vzpostavi varnostna mreža.

3.4.5 Na vrhu dnevnega reda EU bi morala biti opredelitev šibkih točk. Države članice in Evropska komisija bi morale sodelovati pri opozarjanju na vrzeli, zmanjševanju odpadne hrane, razvijanju scenarijev ter usklajevanju ciljno usmerjenega usposabljanja in komuniciranja.

3.4.6 Pametno upravljanje zalog hrane bi moralo biti del odprte strateške avtonomije EU na področju hrane. Obsegati bi moralo redno kroženje strateških zalog ter z zagotavljanjem preglednosti trga preprečevati špekulacije trgovcev, vključno s kupovanjem primarnih proizvodov in hrane pod stroškovno ceno⁽¹¹⁾, in močne odzive trga.

3.5 Delovna sila

3.5.1 Premalo je mladih, ki bi bili usposobljeni za kmetovanje in pripravljene kmetovati. Leta 2016 je bilo v EU kmetov, starejših od 65 let, več kot šestkrat toliko kot kmetov, mlajših od 35 let⁽¹²⁾.

3.5.2 Poleg tega kmeti še naprej sami pokrivajo nesorazmerno velik delež škode in izgub zaradi nesreč. Vse večja pogostost in intenzivnost nesreč skupaj s sistemskim značajem tveganj postavlja življenje ljudi na glavo, uničuje njihove možnosti preživljanja in ogroža naš celoten prehranski sistem.

3.5.3 Bistveno je povečati kmetijsko delovno silo v Evropi, zaščititi kmetijska in rodovitna zemljišča ter nuditi ustrezen sistem znanja in inovacij na področju kmetijstva (AKIS). Mlade in ženske je treba spodbujati h kmetovanju in k temu, da bodo dolgoročno ostali in delali na kmetijah.

3.5.4 Pogoj za izvajanje trajnostnega in odpornega prehranskega sistema je zagotavljanje dostojnih delovnih pogojev za delavce, tako iz EU kot zunaj nje, v kmetijskem in živilskem sektorju in na vseh ravneh dobavne verige. Poskrbeti je treba za ustrezno financiranje, poštene in višje plače, pravične cene, subvencije za prilagajanje podnebnim spremembam in pravice sezonskih delavcev.

3.5.5 Po mnenju EESO bi morala celostna prehranska politika EU zagotavljati gospodarsko, okoljsko in družbeno-kulturno trajnost. Zato je treba nujno zagotoviti, da se s strategijo „od vil do vilic“ temeljito preoblikuje dinamika dobavnih verig ter trajno izboljšajo prihodki kmetov in njihove možnosti preživljanja⁽¹³⁾. Postavlja se vprašanje, ali bo prišlo do tega potrebnega temeljnega premika, če ne bodo vzpostavljene ustrezne politične in gospodarske spodbude.

3.6 Trgovina

3.6.1 Leta 2020 je vrednost izvoza agroživilskih proizvodov EU-27 znašala 184,3 milijarde EUR, kar je 1,4 % več kot leta 2019, uvoz pa je znašal 122,2 milijarde EUR, kar je 0,5 % več kot leto pred tem. Trgovinski presežek agroživilskih proizvodov je leta 2020 torej znašal 62 milijard EUR, kar je 3 % več kot leta 2019⁽¹⁴⁾. Po podatkih Skupnega raziskovalnega središča 1 milijarda izvoza agroživilskih proizvodov ustvari 20 000 delovnih mest, od katerih jih je 13 700 v primarnem sektorju. Hkrati je bilo leta 2016 v kmetijstvu približno 4,2 % vseh delovnih mest v EU⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁰⁾ Vertical farming (Vertikalno kmetovanje), WUR.

⁽¹¹⁾ Mnenje EESO: *Na poti k pravični verigi preskrbe s hrano*, NAT/823 (UL C 517, 22.12.2021, str. 38).

⁽¹²⁾ CAP – Structural change and generational renewal (SKP – strukturne spremembe in generacijska pomladitev), Evropska komisija.

⁽¹³⁾ UL C 429, 11.12.2020, str. 268.

⁽¹⁴⁾ 2020 a year of stability for EU agri-food trade (Leto 2020 je bilo za trgovino EU z agroživilskimi proizvodi v znamenju stabilnosti), Evropska komisija.

⁽¹⁵⁾ Farmers and the agricultural labour force – statistics (Kmetje in delovna sila v kmetijstvu – obrazložitev statističnih podatkov), Eurostat.

3.6.2 Združeno kraljestvo, ZDA, Švica in Japonska so bili najpomembnejši agroživilski trgi EU, saj so sprejeli več kot 52 % izvoza. Najpomembnejši viri agroživilskega uvoza EU so bili leta 2020 med drugim Združeno kraljestvo, Brazilija, ZDA, Ukrajina in Kitajska.

3.6.3 EU ima pomembno vlogo v svetovni trgovini agroživilskih proizvodov in ključno je, da so njene trgovinske politike v skladu z njenimi trajnostnimi cilji. EESO je v enem od preteklih mnenj ⁽¹⁶⁾ predlagal, naj vsi prihodnji trgovinski sporazumi EU vključujejo strategijo „od vil do vilic“ v okviru zelenega dogovora in strategijo za biotsko raznovrstnost kot globalne standarde trajnostnosti. Priznal je pomen in vrednost na pravih temelječe trgovine, ki deluje v enakih konkurenčnih pogojih in bi zagotovila velik prispevek h gospodarskemu okrevanju po pandemiji COVID-19.

3.6.4 EU bi morala zmanjšati odvisnost od kmetijskih vložkov s spodbujanjem praks z majhnim vložkom, zlasti v zvezi s fosilnimi gorivi in pesticidi, in spodbujanjem proizvodne zmogljivosti kmetijskih vložkov v Evropi.

3.6.5 Potrebujemo inovativne sisteme za zaščito in izboljšanje naravnih virov ob hkratnem spodbujanju učinkovite proizvodnje ⁽¹⁷⁾. Nove tehnologije, roboti in cepiva so pomembna sredstva, ki jih je treba razviti.

4. Obvladovanje tveganja in scenarij stresnega testa

4.1 Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) navaja, da se človeštvo in naša prehranska varnost soočata z vrsto novih groženj, kot jih še ni bilo, na primer ekstremnimi vremenskimi dogodki zaradi podnebnih sprememb, boleznimi in pandemijami. Kmetijstvo je izpostavljeno množici tveganj, saj deluje v hiperpovezanem svetu ⁽¹⁸⁾.

4.2 FAO poroča, da so cene hrane v obdobju 2020/2021 dosegle najvišjo raven od leta 2011 ⁽¹⁹⁾. Pogosta so poročila o tem, da nestanovitnost cen deloma povzročajo špekulacije. OZN in OECD poročata, da je leta 2020 lakoto trpelo med 720 in 811 milijonov ljudi. Leta 2020 skoraj vsak tretji človek na svetu (2,37 milijarde) ni imel dostopa do ustrezne hrane, kar je 320 milijonov ljudi več kot leto prej ⁽²⁰⁾.

4.3 Pandemija COVID-19 kaže, da prehranska varnost niti v Evropi ni samoumevna. Vsi akterji in dejavnosti v celotni prehranski verigi so hiperpovezani. Države so med pandemijo uvedle trgovinske omejitve. Celo države članice EU so sprejele enostranske ukrepe o zapiranju mej, kar je ogrozilo prevoz hrane in sezonskih delavcev. Ker so se kmeti in partnerji v prehranski verigi hitro prilagodili, so se proizvodnja, predelava in distribucija nadaljevale. Tudi Komisija je sprejela ukrepe, da je lahko notranji trg deloval naprej. Toda številne podjetnike je kriza gospodarsko prizadela, saj so se ustavila potovanja, turizem in gostinske storitve.

4.4 Kibernetski napadi, kot je izsiljevalsko programje, povzročajo krize v resničnem življenju, ker je danes toliko stvari na spletu (internet stvari). Tiskovna agencija AP je poročala, da se je povprečni znesek, izplačan kibernetskim kriminalcem, leta 2020 povečal za 311 % in je znašal 310 000 USD. Žrtve so dostop do svojih podatkov znova dobile šele v povprečno 21 dneh ⁽²¹⁾.

⁽¹⁶⁾ UL C 429, 11.12.2020, str. 66.

⁽¹⁷⁾ The future of food and agriculture (Prihodnost hrane in kmetijstva), FAO.

⁽¹⁸⁾ The impact of disasters and crises on agriculture and food security: 2021 (Posledice nesreč in kriz za kmetijstvo in prehransko varnost: 2021), FAO.

⁽¹⁹⁾ FAO Food Price Index (Indeks cen hrane FAO), FAO.

⁽²⁰⁾ 2021 State of Food Security and Nutrition in the World (Stanje prehranske varnosti in prehrane v svetu leta 2021), WFP.

⁽²¹⁾ Cyber attack on US pipeline is linked to criminal gang (Kibernetski napad na ameriški plinovod je povezan s kriminalno tolpo), AP News.

4.5 Največja nizozemska veriga supermarketov (Albert Heijn) aprila 2021 več dni ni imela na zalogi nekaterih sirnih proizvodov zaradi kibernetnega napada na velikega distributerja⁽²²⁾. Nedavno je bila napadena največja svetovna pakirnica mesa JBS, kar je v ZDA okrepilo varnostne pomisleke v zvezi z njihovo preskrbo s hrano⁽²³⁾. Zdi se, da podjetja številnih kibernetnih napadov ne prijavijo, da bi se izognila odzivom trga, kot je kopičenje zalog, in skokovitemu naraščanju cen. Podjetja so čutila znatne posledice kibernetnih napadov, četudi niso bila sama neposredno napadena. Primer za to je zaprtje več sto trgovin verige Coop na Švedskem julija 2021 zaradi napada z izsiljevalskim programjem na ameriškega dobavitelja programske opreme Kaseya⁽²⁴⁾.

4.6 Enako zaskrbljujoča je bila blokada Sueškega prekopa, ki jo je na začetku aprila 2021 povzročila 200 000-tonska kontejnerska ladja. Takšni dogodki kažejo, kako ranljive so svetovne dobavne verige. Če so te verige prekinjene za nekaj dni, je potrebna veliko časa, da se nadoknadi zamujeno, kar potrošnikom in podjetjem povzroča zvišanje cen.

4.7 Evropska komisija je septembra objavila **poročilo o strateškem predvidevanju za leto 2021**, ki je osredotočeno na odprto strateško avtonomijo⁽²⁵⁾. Komisija meni, da je zagotavljanje trajnostnih in odpornih prehranskih sistemov eno od ključnih strateških področij za krepitev vodilne vloge EU v svetu. V zvezi s tem je omenjena potreba po naložbah v inovacije za zaščito odpornih in trajnostnih prehranskih sistemov⁽²⁶⁾.

4.8 Poleg tega nedavni tehnični dokument Skupnega raziskovalnega središča vsebuje ozadje preglednic odpornosti, predstavljenih v poročilu Evropske komisije o strateškem predvidevanju⁽²⁷⁾. Obsega kazalnike ranljivosti, povezane z dostopom do lokalnih storitev in odvisnostjo od živilskega uvoza, ter dokazuje geopolitični pomen hrane. Preglednica pomaga kartirati ranljivost in razviti ciljno usmerjeno stresno testiranje. Vendar gre za splošni pristop, saj ne vsebuje enega samega kazalnika, preglednice odpornosti pa se trenutno pregledujejo.

4.9 Dobavne verige morajo opustiti pristop „tik pred zdajci“ in preiti k pristopu „vedno pripravljeni“. Odvisnost od monopolnih dobaviteljev nekaterih dobrin lahko postane tarča vmešavanja sovražno nastrojenih vlad. Pri tem gre tudi za dobavo vložkov za kmete in predelovalce živil. EESO zato poziva k varnostnemu pregledu razpoložljivosti hrane v EU s pomočjo **preučitve možnih scenarijev**.

4.10 Za izpostavitve ranljivosti bi bilo treba uporabiti stresno testiranje. Lahko bi se na primer vprašali, kaj so morebitne posledice lokalnega/regionalnega/nacionalnega izpada energetskega in telekomunikacijskega omrežja, ki traja več dni. To na splošno velja za enega največjih tveganj povpraševanja za vsako nacionalno kritično infrastrukturo, vključno s preskrbo s hrano. Neposredne posledice za preskrbo s hrano povzročajo med drugim: prekinitve oskrbe z električno energijo, vodo in plinom; izguba zmogljivosti hlajenja in zamrzovanja; izguba obratov za kuhanje, pečenje in predelavo/pridelavo; izguba ogrevanja in razsvetljave; nezmožnost zagotavljanja osnovne higiene živil in nezmožnost nabave goriva za dostavna vozila ali druge namene v dobavni verigi. Toda tudi posredni učinki zaradi vplivanja na drugo kritično infrastrukturo bi lahko imeli znatne posledice. Dolgotrajen izpad telekomunikacije in prenosa podatkov bi povzročil resne in takojšnje izzive za komunikacijo znotraj podjetij ter med podjetji in vladnimi agencijami, dobavitelji, strankami in potrošniki, ki je potrebna za razširjanje ključnih informacij ter za dodatna naročanja in plačila, tudi prek sistemov bančnih povezav.

4.11 EESO priporoča, naj se ta scenarij še dodatno preuči.

⁽²²⁾ Kaasschaarste bij Albert Heijn na hack leverancier (Pomanjkanje sira v Albert Heijn zaradi kibernetnega vdora pri dobavitelju), de Volkskrant.

⁽²³⁾ Hacking American beef: the relentless rise of ransomware (Hakerji nad ameriško govedino: neumorna rast izsiljevalskega programja), Financial Times.

⁽²⁴⁾ NCSC statement on Kaseya incident (Izjava nizozemskega nacionalnega koordinatorja za varnost in boj proti terorizmu o pripetljaju v Kaseyji), NCSC.

⁽²⁵⁾ 2021 Strategic Foresight Report (Poročilo o strateškem predvidevanju za leto 2021), Evropska komisija.

⁽²⁶⁾ Shaping and securing the EU's Open Strategic Autonomy by 2040 and beyond (Oblikovanje in zagotavljanje odprte strateške avtonomije EU do leta 2040 in naprej), Skupno raziskovalno središče.

⁽²⁷⁾ Resilience Dashboards (Preglednice odpornosti), Evropska komisija.

5. Priporočila za nadaljnje ukrepanje

5.1 Koncept odprte strateške avtonomije predstavlja priložnosti, a tudi tveganja. Blaginja EU je odvisna tudi od svetovne trgovine ter posledično od jasnih pravil za trgovino in sprejetih ukrepov.

5.2 Ko začne primanjkovati hrane ali pa se tako zdi, lahko pride do paničnega nakupovanja, pri tem pa lahko potrošniki opustijo skrb za podnebje, biotsko raznovrstnost ali dobrobit živali. Evropa lahko torej postane bolj zelena le, če bo postala tudi odpornejša.

5.3 COVID-19 je pokazal, da imajo dolgotrajne prekinitve v dobavni verigi učinek domin v celotnem gospodarstvu. Morda bo potrebnih več let, preden bo doseženo normalno stanje.

5.4 Odprte strateške avtonomije na področju živil ni brez odprte in pravične trgovinske politike. Evropska unija se ne sme vrniti k protekcionističnim politikam, saj bi povzročile nove ranljivosti in morebiti veliko škodo⁽²⁸⁾. EU na primer dobavlja žito severni Afriki in Bližnjemu vzhodu. Mednarodne dobavne verige so pogosto učinkovitejše in bolj raznolike, zato so se v primerjavi z lokalnimi verigami bolj sposobne hitro prilagoditi novim šokom.

5.5 EU bi morala oceniti, v katerih primerih in za katere proizvode je samozadostnost smiselni pristop. Med potrošniki in splošno javnostjo je treba povečati ozaveščenost o delovanju dobavnih verig.

5.6 EU mora skupaj z OZN in svojimi trgovinskimi partnerji obravnavati temeljne vzroke neustrezne prehranske varnosti in prispevati k nepotrebnemu preobrazbi prehranskega sistema, da bo postalo kmetijstvo odpornejše na pretrese. Vlade morajo odigrati svojo vlogo pri izboljšanju trajnosti, trdnosti in varnosti dobavnih verig.

5.7 Francija in Nizozemska sta v nedavnem skupnem neformalnem dokumentu pozvali k strožjim trgovskim pogojem EU ter k načrtu EU za **odgovorno ravnanje podjetij**, ki naj bi zagotovil usklajeno in uravnoteženo politiko, hkrati pa ohranil enake konkurenčne pogoje na notranjem trgu EU. Tak načrt bi moral biti krovna strategija za pristop EU k spodbujanju pravične trgovine, odgovorne proizvodnje in upravljanja dobavnih verig.

5.8 Tudi Španija in Nizozemska sta nedavno pripravili skupni neuradni dokument o prizadevanju za strateško avtonomijo ob ohranjanju odprtega gospodarstva. V njem sta med drugim zapisali, da bi morala biti odprta strateška avtonomija ena od tem, o katerih se bo razpravljalo v okviru **konference o prihodnosti Evrope**.

5.9 V zvezi s tem sta pomembna tudi razprava EU o primerni skrbnosti⁽²⁹⁾ in kodeks ravnanja strategije „od vil do vilic“⁽³⁰⁾. Podjetja in organizacije v agroživilskem sektorju imajo sedaj priložnost, da podpišejo kodeks ravnanja o odgovornih poslovnih in tržnih praksah, ki ga je uvedla Evropska komisija v okviru strategije „od vil do vilic“⁽³¹⁾.

V Bruslju, 20. oktobra 2021

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁸⁾ Vsi prihodnji trgovinski sporazumi EU bi morali vključevati strategijo „od vil do vilic“ v okviru zelenega dogovora in strategijo za biotsko raznovrstnost kot globalne standarde trajnosti (UL C 429, 11.12.2020, str. 66).

⁽²⁹⁾ Towards a mandatory EU system of due diligence for supply chains (Obvezen sistem EU za primerno skrbnost), Euractiv.

⁽³⁰⁾ Code of Conduct for Responsible Business and Marketing Practices (Kodeks ravnanja za odgovorne poslovne in tržne prakse), Evropska komisija.

⁽³¹⁾ Mnenje EESO: *Uskladitev strategij in delovanja živilske dejavnosti s cilji trajnostnega razvoja za trajnostno okrevanje po pandemiji COVID-19* (še ni objavljeno v UL).